

יד
מדר"י"ן

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
במדבר
איור ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאורים בלשון הרמב"ם בתחילת איגרת תימן, וחשיבות מסורת יהדות תימן.

כיצד אומרים את השם רב אָשִׁי, וכיצד מבטאים את הניקוד סגול.

האם אפשר לקצר שמות של בני אדם, כגון אברהם-אבי, בנימין-בני, דניאל-דני, וכדומה, ופליאה על רב ספרדי הטוען כי אין בכך בעייה, כי מצינו שיוסף הצדיק אמר לבנימין אחיו 'אלהים יחנך בְּנִי'...

המשך מהילולת מהרי"ץ בישוב הסתירה בדברי הסטייפלר זצ"ל בנוגע לבחורים תימנים המתחנכים בישיבות אשכנזיות וכו', אודות דעת החזון אי"ש המחודשת ובלתי מוסכמת, כי תלמיד ישיבה צריך לנהוג כפי הנהגת הישיבה, וחילוק בדבריו כפי המובא בספר דעת יהודה (שפירא).

תשובות לשתי שאלות, האחת בעניין דברי הרש"ש – שבזי – בספרו חמדת ימים, כי חזרו כולם להביא ביכורים בכלי נצרים בכדי שלא לבייש את העניים, והשנייה מדוע איננו עומדים באמירת פיוט יגדל אלהים חי וכו' והלא היא עדות כמו אמירת יום הששי.

תירוץ לשאלה מדוע הרמב"ם לא העלה בספרו משנה תורה את י"ג עיקרי הדת, למרות שהביאם הוא בעצמו (לראשונה) בפירושו המשניות.

מעשה שהיה במרן הב"י והאריז"ל בהשתתפותם בברית מילה בערב פסח, שיצאו תולעים מהלחם שהוגש בפני האריז"ל מכיון שהחמיר לא לאכול חמץ בערב פסח, גם מרן שליט"א מחמיר בעניין זה, תמיהות על נוסח הסיפור דלעיל שהובא באחד מכתבי העת עם שינויים והוספות וכו', וביאור העניין מטעם שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו.

תשובות לשואל בעניין אופן הדלקת נר הבדלה במוצ"ש הבאה, בה חל יום טוב של שבועות.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-642-23 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 645

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת היולדת אורטל רבקה שתחי' בת ר' ישעיהו דב הי"ו, ולתינוקת הדר שתחי'. בעבור שהתנדב בעלה ידידנו רבי צביאל ב"ר יהושע כהן הי"ו למוסדות יד מהרי"ץ. המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ליולדת ולתינוקת רפואה במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

כמרכז השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת נעמי בת יהודה למשפחת יוסף ע"ה, אמו של ידידנו הרב אלעזר יוסף הי"ו, שנפטרה ביום ששי האחרון – עש"ק זו, תנצב"ה. אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת היולדת אורטל רבקה שתחי' בת ר' ישעיהו דב הי"ו, ולתינוקת הדר שתחי'. בעבור שהתנדב בעלה ידידנו רבי צביאל ב"ר יהושע כהן הי"ו למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ליולדת ולתינוקת רפוש במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

כמרבן השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת נעמי בת יהודה למשפחת יוסף ע"ה, אמו של ידידנו הרב אלעזר יוסף הי"ו, שנפטרה ביום ששי האחרון – עש"ק זו, תנצב"ה. אכ"ר.

יושבים שבעה בעיר רחובות ת"ו. הרב אלעזר יוסף הי"ו, הוא ב"ה אדם מיוחד, מסור לכלל ולפרט, גם כאן בבית המדרש פעולת צדיק, וכן באופן פרטי, ובדברים כלליים. ירבו כמותו בישראל.

ביאורים בלשון הרמב"ם בתחילת איגרת תימן, וחשיבות מסורת יהדות תימן.

לשון הרמב"ם בתחילת איגרת תימן, כך היא, לכבוד גדולת קדושת מר' ור' – ראשי תיבות מְרִינוּ-מִרְיָנוּ ורבינו – יעקב החכם והנבון הנחמד היקר הנכבד, בן כבוד גדולת קדושת מר' ור' נתנאל בירב פיומי, הנגיד המיומן, נגיד ארץ תימן. ראש הקהילות, ושוע המקהלות, רוח ה' תניחנו. ולכלל כל הנלויים וכל תלמידי הקהילות בארץ תימן, ישמרם צורם ויגן בעדם. מאת אשר אהבו לשמע אזנים ואם לא ראוהו, משה בן מימון בן יוסף בן [יצחק בן] עובדיהו זצ"ל. דהיינו, אני השולח לכם איגרת זאת.

בחימת פירוש המשנה, מזכיר הרמב"ם בייחוסו שני אנשים נוספים. משה בר מימון בר יוסף בר יצחק בר יוסף בר עובדיהו. יש נוסחאות באגרת שנזכר עכ"פ יצחק, כמו שהזכרנו לעיל בסוגריים. ואולי המעתיקים דילגו בטעות. וכבר דנו בזה המוציאים לאור את האיגרת. ועיי בהוצאת מכון המאור סוף מסכת עוקצים דף תש"צ הערה צ"ה שהניחו זאת בצריך עיון.

אבל מצינו כזאת אפילו בתנ"ך, שמקצרים לפעמים, כגון עזרא בן שְׁרִיָה, בספר עזרא ז', א'. ובדברי הימים א' א' מבואר שהוא היה בכ

בנו של שריה. וכבר העיר על כך המלבי"ם בספר עזרא שם יעו"ש. שמע מינה שכנראה דילגו לפעמים מי שהיה פחות ידוע, ופחות הכירוהו. או מפני שנלב"ע בקיצור ימים ושנים, ולא כל"כך היה זכור לאנשי דורו, או מסיבות אחרות דומות ונוספות. כנלע"ד בס"ד.

תראו בהמשך איזה שבחים גדולים הוא כותב, על קהילות קודש התימנים יע"א. דברים מיוחדים.

על שרשי האמת, יעידו גזעיהם. לפי הגזעים, רואים את השרשים, יודעים מכך שהם שרשים של אמת. ועל טוב המעינות, ישהידו נובעיהם. אם רצונך לראות כמה המעינות טובים, תראה לפי המים הנובעים מהם. זו העדות. ישהידו בשי"ן שמאלית, כי סהדא בארמית פירושו עד. ואמנם כי משורש האמת והצדקה פרח נצר נאמן, וממעין החסד נחל גדול נמשך בארץ תימן, להשקות בו כל גנים, להפריח הנצנים וכו'. הרמב"ם כותב עליהם הרבה שבחים.

ורועיהם בו רועה נאמן, יושבי ארץ תימן. וכי הם מְעוּז לְדָל נותני לחמו, מְסַעֵד לְעֹשִׂיר מקדימי שלומו, הליכות שבא קוו למו. וידם לכל עוברי דרך מתוחה, וביתם פתוח לרוחה, ועמם מצאו הכל מנוחה, ונסו יגון ואנחה.

וכל היום הוגים בתורת משה, הולכים בדרך הורה רב אשי. רודפי הצדק, מחזיקי הברק. מעמידי עיקרי התורה על תלם, מקבצים נפזרי עם ה' במלולם. מקימי כל המצוות בדקדוקיהם במקהלותם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותם. ברוך ה' אשר לא השבית מקימי תורה שומרי חוקים, באיים הרחוקים. כאשר הבטיחנו בטובו ובחסדו, על ידי ישעיהו עבדו. ואתם האות אשר הוֹדִיעֵנו [ישעיה כ"ד, ט"ז], מכנף הארץ זמירות שמענו.

הסיבה שאני מביא זאת, כי הבאנו לפני כמה שיעורים [מוצש"ק בהר התשפ"ב] מעשה שהיה בעיר פתח תקוה, לפני מאה ועשר שנים, עם המצות התימניות. כאשר האשכנזים שם ראו איך שהתימנים עשו את המצות בפסח, היה נראה להם שהם ח"ו לא יהודים, רח"ל.

כיצד אומרים את השם רב אֲשִׁי, וכיצד מבטאים את הניקוד סגול.

דרך אגב, מי ששם לב, הרמב"ם פתח שם את האיגרת בחרוזים, ורואים איך הוא קרא.

הוא כותב כך, 'הוגים בתורת מִשָּׁה, הולכים בדרך הורה רב אֲשִׁי. היום רבים בזמנינו, אומרים 'אֲשִׁי'. בחירק. אֲשִׁי, וכן אָמִי, אָסִי. לא יודעים לקרוא. כיון שרואים שיש יו"ד, אומרים 'אֲשִׁי, 'אָסִי. אין להם את מסורת הקריאה.

פה רואים, הוכחה ברורה. כי אם זה היה 'אֲשִׁי, זה לא חרוז עם המלה 'מִשָּׁה'. 'מִשָּׁה' ו'אֲשִׁי' זה לא חרוז, אלא 'מִשָּׁה' – הוגים בתורת משה, ו'אֲשִׁי' – הולכים בדרך הורה רב אֲשִׁי.

אבל עדיין יש שאלה אחרת, כיצד התימנים יקראו זאת?... לתימנים, החרוז לא טוב. כגון שהסגול הוא כמו פתח. 'הוגים בתורת מִשָּׁה' – 'הולכים בדרך רב אֲשִׁי'. אלא מאי, הרמב"ם כתב לפי המבטא שלו.

אולם האמת היא, שמבטא הניקוד סגול, הוא ממוצע, בין צירי לבין פתח. הנטייה שלו יותר היא לפתח, הוא יותר 'למטה', אבל עם פה סגור. כמבואר במחברת התיגאן, ובמכלול להרד"ק. לכן מי שרוצה לדקדק. רק הפתח, זה כפה פתוח. אבל הסגול, בפה סגור. כמו הצורה שלהם. פתח זה צורת קו, והסגול יותר סגור [מרן שליט"א מדגים זאת]. אבל, זה קרוב. כנראה הקריאה המדוייקת, נשכחה במשך הדורות. חושבני כי כמעט – אינני יודע האם ישנו מישהו כיום הקורא זאת נכון, בדרך כלל. אמנם לגבי המבטא שלנו, אין טענה עלינו, כי בניקוד הבבלי – העליון, אין סגול. היכן שישנו סגול, אצלינו הוא מסומן פתח. גם כאשר ניקדו אח"כ בניקוד הטברייני, עשו פתח. דהיינו, במסורת שלנו התימנים, זהו פתח. אין סגול אצלינו בכלל. לא קיים. אבל אי אפשר להתעלם מכך, שבניקוד הטברייני יש סגול, ולפי הַבְּנֵת לשון הקודש, קשה להשוות אַ [בפתח] ל-אָ [בסגול]. כגון 'אָל משה', ללשון שלילה 'אֵל'. חייב להיות שישנו חילוק. לולא זאת, איך תובן כוונת הפסוק [בתהלים קי"ט, ל"ו] וְאֵל אֵל בְּצַע. אבל בעצם, זה קרוב.

בספר 'חידושי מארי חיים כסאר', כתב הרב יהודה ברזילי הי"ו בזה"ל, שמעתי מפי בעל המעשה שהיה מקורב להסטייפלר זצוק"ל, שבא עם בחור מבני אשכנז לשאול את הסטייפלר על דבר שידוך, עם אחת כשרה וצנועה מעדת תימן.

בחור אשכנזי בא לשאול אותו, כי מציעים לו להתחתן עם תימניה, האם כדאי לעשות את השידוך?

והורה לעשות השידוך. והתחיל לדבר עם הבחור בשבת מעלתם של אבותינו בדור הקודם, על יראתם השלימה ודביקותם בתורה ובמצוות בלב שלם.

הבחור האשכנזי רצה לדעת, מה הסטייפלר חושב על כך.

ואחר כך שאל אותו, רְאִיתָ מה הרמב"ם כתב על התימנים? וביקש שיביאו לו את איגרת תימן, והתחיל להקריא המעלות הגדולות שכתב שם הרמב"ם, וכשסיים שאל את הבחור, ולאשכנזים כתב זה?

ואחר כך התחיל לדבר בכאב ובריתחא על המצב הרוחני הכללי שהיה באירופה, ושאל את הבחור, בתימן היה כך? המזרחי היו תימנים? הציונים היו תימנים?

יש המשך, אלא שאינני רוצה להזכיר את שמו של הטמא, ראש הממשלה הראשון, הוא מזכיר אותו פה, ב"ג היה תימני? כלומר מאיפה יוצא רשעים כאלה? אנשים כאלה, יכולים לצאת רק ממקומות אחרים.

ולבסוף אמר לו, ראית את התימנים הזקנים? תדע לך שהם יהודים של בית שני. דהיינו כך היו כל ישראל אז.

זכור לי עוד סיפור אחר, שמעתי אותו ג"כ מפי בעל המעשה, שם הסיפור היה הפוך, תימני שרצה לקחת אשכנזיה, והסטייפלר אמר לו, בשביל מה לך? אתם – התימנים – יותר מיוחסים. לגבינו אנחנו, מי יודע מה היה איתנו, בדורות הקודמים, היו כל מיני צרות ומלחמות וכו'. וע"ע מה שנשא ונתן עם בעל שו"ת משנה הלכות.

ולגבי החרוזים, אפשר לעשות חרוזים גם כשזה לא ממש אותו הדבר. למשל, אפשר לחרוז צירי עם חולם, כפי שחרז רבי שלום שבזי זצ"ל. אמנם הוא חרוז כך, כי הוא ביטא את החולם כמו צירי, אצלו זה אותו הדבר. בשיר אבי יהודה יעורר ציר תעודה, מהר"ש שבזי כותב כך, פֶּחַן הַסוּד, בלי חילוף והפסד, ודע היסוד, דבר רשב"י בספרו. זה לא חרוז, רק אם תקרא זאת במבטא השרעבים, 'בחן הסד, בלי חילוף והפסד. ודע היסד, דבר רשב"י בספרו. כך זה ממש חרוז. [עיין שיעור מוצש"ק מסעי התשע"ה, ומוצש"ק קרח התשע"ו]. אבל אצלינו, לא התייחסו לכך, אפי' שאנחנו מבדילים ביניהם, כיון שזה בעצם קרוב האחד על השני. כפי שגם לגבי קמץ ופתח, לא מפריע לנו החרוזים, כיון שסוף סוף הם קרובים. דברים קרובים, אפשר לחרוז.

מצד שני, במבטא הספרדי, בעל שו"ת רב פעלים [או"ח ח"ב סוף סימן כ"ה] כבר כותב, שהם לא מבדילים בין שוא – דהיינו שוא נע – לבין סגול לבין צירי. אצלם זה אותו הדבר.

האם אפשר לקצר שמות של בני אדם, כגון אברהם-אבי, בנימין-בני, דניאל-דני, וכדומה, ופליאה על רב ספרדי הטוען כי אין בכך בעיניו, כי מצינו שיוסף הצדיק אמר לבנימין אחיו 'אלהים יחנך בְּנִי'...

לפי זה תבינו משהו.

כתוב בפסוק ובראשית מ"ג, כ"ט, כאשר יוסף ראה את בנימין בפעם הראשונה, וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנֵימִין אָחִיו בֶּן אָמוֹ, וַיֹּאמֶר הֲזֶה אָחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְחַנְךָ בְּנִי.

בזמנינו דנו בכמה ספרים, האם טוב קיצור של שמות. ישנם אנשים רבים, שמקצרים להם את השם. במקום מיכאל, אומרים מיכי. בנימין – בני. דניאל – דני. וכהנה וכהנה. האם הקיצור הוא טוב?

ישנם כאלה שאמרו, למה לא? מה זה משנה? זהו שם חיבה. וישנם כאלה שטענו שלא, עפ"י הסוד בעיקר. מי שיעיין בספר זיקרא שמו בישראל [פרק שמיני, דף פ"ב ודף צ"ז], יראה כי האריך על כך, הביא מכמה ספרים וסופרים

שדנו בדבר, והעלה כי עפ"י הזוה"ק והמקובלים לא טוב הקיצור של שמות, כי לכל שם ישנו שפע והמשכה לפי השם. עפ"י השרשים שלו. אם יש לו שם כזה וכזה, אזי אם אתה מקצר את שמו, פירושו שאתה ממעט ומצמצם לו את השפע. הדבר לא טוב, כאשר אתה מקצר את השם.

קל וחומר לשנות מהשם דניאל, לשם דני. כי השם דניאל הוא חסד, אם יש אל, ודני זה דין, בודאי שזה יותר גרוע. את זה הוא לא כותב, אבל הדבר ידוע לי ממקור אחר, מהרה"ג מרדכי שרעבי זצ"ל, שילד בא עם השם דניאל, והוא לא רצה לברך את השם הזה. הוא אמר, אתם קוראים לו כך, וזה דין. לכן הוא היה ילד, שלא הצליח בלימודיו.

ברם עכ"פ מעיין אותו הדבר, לגבי כל השמות האחרים. זכורני כי גם אבא מארי זצ"ל היה מתנגד לעניין קיצור השמות, כפי שמצוי רבים שנוהגים פה היום.

אבל, בא חכם אחד ספרדי בזמנינו, והוא טוען, מה רוצים? מותר בהחלט לקצר שם. ישנו פסוק מפורש, יוסף הצדיק אמר, 'יחנך בְּנִי'...

אפשר לראות זאת, בספר אנשי קודש ודף קל"ג. פלא עצום. חשבתי ברגע הראשון, שהוא מתכוון ואומר זאת בדרך מליצה, שיוסף אמר 'יחנך בְּנִי'. אבל לא. הוא ממש כותב כך במלוא הרצינות, מביא מכך ראיה, הוכחה, שהדבר מותר. כמעט לא יאומן. ועדיין לא חזר בו. ובעל-פה הוא הסביר לשליח שלי, שבא בזה לאפוקי ממה שכתוב בשו"ת מבשרת ציון, שלא טוב לקצר.

תמיהה עצומה. לא ידעתי, איך השתבש כזה שיבוש. איך עלה כך על דעתו? אלא מאי, בגלל שהוא קורא 'בְּנִי', לא מבדיל בין שוא נע לסגול, היה בטוח שזה כך.

שאלו אותו, יותר נכון שלחתי אברך אחד שישאל אותו, מה הפירוש? הרי הכוונה במלה 'בְּנִי', כפשוטו שהוא הבן שלו. ועל כך הוא ענה, לא, בנימין לא היה הבן שלו, אלא אח שלו... אבל תסתכל בתרגום, כתוב 'בְּרִי'. ותראה את תפסיר רס"ג, כתוב 'אֲבִנִי'. הביטוי שלו, הטעה

שערי יצחק – השיעור השבועי

לפתח וכו', ואי אפשר לומר שאין אצלינו הבדל בין שוא לפתח וכו'. וכי במקומו של רב פעלים קראו את השוא כצירי ממש, כמו כשבאה עמו געיא. איתמר].

המשך מהלולת מהרי"ץ בשוב הסתירה בדברי הסטייפלר זצ"ל בנוגע לבחורים תימנים המתחנכים בישיבות אשכנזיות וכו', אודות דעת החזון אי"ש המחודשת ובלתי מוסכמת, כי תלמיד ישיבה צריך לנהוג כפי הנהגת הישיבה, וחילוק בדבריו כפי המובא בספר דעת יהודה (שפירא).

דיברנו בס"ד בהלולת מהרי"ץ [התשפ"ב], הבאנו מה שכתוב בשם הגרי"י קניבסקי, הסטייפלר זצ"ל, בספר 'ארחות רבינו', שאלו אותו לגבי תימנים וספרדים המחונכים בישיבות אשכנזיות, איך הם יתנהגו?

כתוב שם [בארחות רבינו, מהדורא חדשה, חלק א' עמ' ע"ג] דברים שנראה לנו מאד מוזר כך, בחנוכה תש"ך אמר לי מו"ר (שליט"א) [וצוק"ל] בנוגע לתימנים בארץ, שצריכים להתנהג כשו"ע וכמשנ"ב, ולא שייך אצלם אל תטוש בנוגע למנהגיהם שנהגו בתימן, כי אלה נבעו אצלם מחוסר ספרים וסופרים. והוסיף מו"ר שתימני שהתחנך כאן בבית אשכנזי, ומתנהג במצוות כמוהם, אם ישנה למנהגי תימן יהיה אצלו אל תטוש. כך הוא כותב.

בהמשך הוא מביא את מקורו, שזהו מדברי החזון אי"ש, בזה הלשון, בני עדות המזרח שלומדים ומחונכים בישיבות האשכנזיות, צריכים לנהוג בכל ההנהגות כמו בני אשכנז, ולא שייך בהם אל תטוש, כי גדלו וחונכו בישיבות ובמנהגים שלנו האשכנזים.

זאת שיטת החזון אי"ש המפורסמת, שהתלמיד תלוי ברב שלו. הוא לא קשור לאבותיו. מאחר והוא גדל והתחנך לתורה ולמצוות בישיבה, אזי הוא צריך לנהוג כפי הנהגת הישיבה.

זהו חידוש גדול, אינני יודע האם מישהו מסכים איתו. מכל הפוסקים לא נראה כך.

בעל אור לציון חולק על כך במפורש, כותב נגד דברי החזון אי"ש הללו, אפשר לראות זאת בהקדמת הספר אור לציון. וזכור לי, כי גם בעל ספר שבט הלוי – הגר"ש ואזנר – חולק על כך.

אותו. ברור שיוסף הצדיק לא התכוון לקצר את שמו של בנימין, אלא קרא לו כך בלשון חיבה. הוא לא רצה להגיד 'אחי', כי אז הוא מגלה את כל הסוד, הרי אז הם עדיין לא ידעו שהוא יוסף אחיהם.

עוד היום למדנו במסכת אבות [פרק ששין], לגבי רבי יוסי בן קיסמא, כתוב שם בזה"ל, אמרתי לו, בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה. הוא קרא לו 'בני', בלשון חיבה. וכן בעוד הרבה מקומות. כגון בגמרא מסכת עירובין [דף י"ג ע"א], רבי ישמעאל אמר לרבי מאיר, בני, מה מלאכתך? אמרתי לו, לבלר אני. אמר לי, בני, הוי זהיר במלאכתך, שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת או מיתר אות אחת, נמצאת מחריב את כל העולם כולו.

המלה 'בני', היא לשון חיבה. אומרים אותה, אפי' כשאין שום קשר.

וגם במקרא עצמו מצינו כך. כגון שאמר יהושע לעכּוּ, בְּנֵי שַׁיִם נָא כְּבוֹד לַיהוָה יִשְׂרָאֵל וְתֵן לָו תוֹדָה [יהושע ז', י"ט]. בְּנֵי אִם עֲרֵבְתָּ לְרַעְדָּה [משלי ו', א']. תְּנֶה בְּנֵי לִבְךָ לִי [משלי כ"ג, כ"ו].

מי שירצה, יראה זאת במפורש בספר אור עולם [דף תרנ"ח], לרבי משה דוד ואלי, תלמיד חבר של הרמח"ל – בעל מסילת ישרים.

הוא כותב שם כך, 'אלהים יחנך בני, כי כן דרכם של בני אדם לחונן את הנערים הבאים לפניהם ולברכם ולקראם בשם בניהם בלשון חבה, אעפ"י שאין להם שום שייכות עמהם. דהיינו, אומרים 'בני', אפילו שלא מכירים ואין שום קשר.

אח"כ הוא אומר, וכל ערום, יעשה בדעת. שאם אמר אלדים יחנך אחי, כבר היה מתגלה הסוד קודם זמנו, והכתוב אומר הפר מחשבות באין סוד. כפי שאמרנו לעיל.

[לגבי מ"ש בשו"ת רב פעלים שהם לא מבדילים בין שוא סגול וצירי, לכאורה שְׂוֹא בְּדֵי נסביה, שהרי אינו תנועה רק נוטה אצלם לצירי, וכן אצל שאר קהילות ישראל. ואפילו אצלינו שקוראים את השוא לנכון, אינו אלא נוטה

בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר חלק י"ד הל' חליטת הבשר [סימן קל"ב אות מ"ב דף קנ"ג ד"ה ולעניין] כתבתי כי זכורני מימי חרפי בישיבת קול תורה בשנת ה'תש"ל בערך, נתאספו הבחורים התימנים אצל ראש הישיבה הגרשז"א זצ"ל בעניין זה, ועשה לכולם בצירוף שניים עמו התרת נדרים [ועיין לקמן הלכות נדרים ושבועות סימן קס"ח סעיף ט"ז], אבל הודיעם שכל זה רק מחוסר ברירה בהיותם כעת בישיבה, שאי אפשר לבשל להם לבדם. אבל לכשיתחתנו יחלטו בבתיהם כמנהגם יעו"ש.

ואין צריך לומר שרבותינו חכמי תימן חולקים על החזון איש בידוע, כגון מה שכתב מהרח"כ בשו"ת החיים והשלום אורח חיים סימן מ' וסימן קע"ו. וכן מתבאר מדבריו שם ביורה דעה סימן י'. וכן ראיתי מכתב מאת מהר"י הלוי אלשיך זצ"ל לרבו של בנו בישיבת קול תורה, ובו ביקש שירשה לו להתפלל עמו בחג השבועות, לפי שיש לנו אז מנהגים אחרים. כתבתי מתוך הזכרון. איתמר.]

בעין זה, הרי גם אצל האשכנזים עצמם בעבר, היו חילוקי מנהגים בין בני ריינוס לבין בני אוסטרייך, והיו תלמידים ממחוז ריינוס שלמדו אצל מהר"ל. והוא אמר להם, לפי המנהג שלכם צריך להיות אחרת. רואים, שזה לא קשור, מה שהוא הרב שלהם. הם נשארים לפי מנהגי אבותיהם.

עוד מעט נראה, כי אולי בזה יכול להיות שהחזו"א יודה, יכולים להיות כאן איזה חילוקים מסויימים, אבל בפשטות זאת ראייה דלא כוותיה.

ברם, נדבר אפילו לפי שיטתם.

שאלה מהקהל: גם אחרי שהבחור מתחתן?

תשובת מרן שליט"א: לפי דבריו, כן. כביכול הרב שלו, הוא האבא שלו. אבל עוד מעט נראה, כי הוא מתכוון כאשר מהבית אין לו שום חינוך, הוא לא קיבל בביתו שום חינוך, וכל תורתו והלכותיו הם מהישיבה.

[שמעתי כי שאלו חסיד חב"ד אחד, מדוע אתם מורים לכל הלומדים בישיבותיכם, לשנות

וללכת כמנהגותיכם. והשיב, כי האמת אצלינו... איתמר.]

מה שמונח פה בעצם, הוא כדלקמן. ההסתכלות שלנו, היא בכלל אחרת. אומר לכם זאת בסיפור.

זכורני כי חכם אחד תימני שלח את בנו לישיבה, והנה הוא רואה שבנו פתאום משתנה. הוא אמר, אני שלחתי אותך לישיבה שתלמד גמרא, לא שתשנה את מנהג אבותיך ועיין דרשת מרן שליט"א בהילולת מהרי"ץ התשע"ב. בישיבה, לומדים גמרא. וכי הישיבה באה לשנות מסורת ומנהגים? לא זאת מטרת הישיבה. בסדר, הם נוהגים כפי המנהגים שלהם, כי זאת המסורת שלהם, למשל ככה הם נוהגים לתקוע בשופר.

גם הגרא"מ שך זצ"ל אמר כך, לבחור חסידי ת"ח, אשר ליוה אותו בראש השנה. הרי ישנו הבדל בצורת השברים, בין הליטאים לבין חסידי הבעש"ט. ואותו בחור, היה חסיד ויז'ניץ. שאל אותו הרב שך, האם כבר הלכת לשמוע את התקיעות בויז'ניץ? ענה לו התלמיד, התקיעות שטובות לראש הישיבה, טובות גם לי. אמר לו הרב שך, לא. אני עושה כך, כי זהו מנהג אבותי. אתה צריך לעשות, כפי מנהג אבותיך. מה זה קשור? הישיבה לא באה להנהגות ולמסורת, זאת לא המטרה של הישיבה.

*

לגופו של עניין, לגבי מה שהסטייפלר טען כי זה נבע מחוסר ספרים, כבר השבתי על כך בזמנו בהקדמה לשלחן ערוך המקוצר ונוכח השלחן, ועיין שיעור מוצש"ק צו התשפ"ב, על כגון אלה אמנם ייאזרה מ"ש בספר ארחות רבינו בעל קהילות יעקב (בני ברק ה'תש"נ) חלק א' דף מ"ב שאין שייך אצלם אל תיטוש בנוגע למנהגיהם, כי נבעו מחוסר ספרים וסופרים ע"ש.

אך לא באופן כללי כמו שסבר, ולכן אמר שצריכים להתנהג כשולחן ערוך ומשנ"ב, כי במחכ"ת נעלם ממנו ומכיוצא בו גדולתם בתורה של רבני ערי תימן הגדולות והידועות,

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדבר הזה לא נראה לנו. זה לא משנה. לאט לאט, אפשר להתרגל. גם אדם שהתרגל בהברה אחרת, כאשר הוא כבר עומד על דעתו וכו', ילמד לאט לאט, בכל פעם קצת, עד שהוא יחזור לכך.

אבל עכ"פ פליאתי היתה, מה נשתנה? הרי הוא סותר מדידיה אדידיה.

עד ששמת לי לב, אל התאריך. בארחות רבינו, זה בשנת התש"ך. וקריינא דאגרתא, זה בשנת תשכ"ו. הסברתי בהילולא את מה שקרה, הפלא ופלא. כי בדיוק בשנת תשכ"ה, שנה לפני כן, יצא לאור הספר שו"ת פעולת צדיק חלק ב' וחלק ג'. מאז התפרסמו ספרי מהרי"ץ בעולם. קודם לכן, לא הכירו ולא ידעו, מי ומאיפה זה בא, ומה הם המקורות. ואחרי שראו, שינו את דעתם. אמנם שו"ת פעו"צ חלק א' נדפס כבר בשנת התש"ו, אבל הספר הזה לא נתפרסם, והוא גם לא עשה רושם, כי זהו חלק קטן. אבל כאשר יצ"ל החלק השני והחלק השלישי, אז קיבל יותר הד.

לכן, במכתב הזה משנת התשכ"ו, כבר היתה להם הסתכלות אחרת, כבר לא יגידו 'לא היה להם ספרים'. ברוך ה', מי שמכיר את ספרי מהרי"ץ, רואים שהיו לו ספרים רבים. הרבה ספרים שהיו בפני מהרי"ץ, אין לנו כיום. אינם בהישג יד. א"כ ברור, שהכל מבוסס. בקיצור, המציאות נשתנתה. כך הסברתי אז בס"ד.

חתני הרב יאיר תאם הי"ו, העיר לי פה הערה נפלאה, ליתר דיוק זאת הארה באל"ף. ממש 'סימנא מילתא היא', כי תאריך תשובת הסטייפּלר [בקריינא דאגרתא שם] הוא, י"ג לספירת העומר. זהו בדיוק יום ההילולא של מהרי"ץ... הפלא ופלא. המכתב הזה, נכתב בדיוק ביום הזה. הרי תמיד הילולת מהרי"ץ היא, יום כ"ח ניסן הוא ב'תלת עשר יומי בעומרא'. כנראה זה ג"כ השפיע, נתן את האור שלו בעולם. אהה, ממש זה כעין מה שהגמ' אומרת במס' הוריות, דסימנא מילתא היא. ממש יישר כוחו.

ומהם הוראה יצאה לכל סביבותיהם, ולא הכירו חיבוריהם החשובים, ואפילו שו"ת פעולת צדיק לגאון עוזינו מהרי"ץ ידענו כי לא ידעו הם ממנו מאומה, וע"ע לעיל פרק א', ולקמן פרק ו' ד"ה לא זו.

והגיעו לידיהם של רבני תימן הרבה מספרי האחרונים בכל מקצועות התורה, ואף אחרוני אחרונים הספרדים ואפילו האשכנזים, כגון הגר"א, ברכי יוסף, חתם סופר וכתב סופר, רעק"א וכו'.

אבל למשל בנו הגר"ח קניבסקי, שהוא בן הכיר, כבר הבאתי [שם בשיעור מוצש"ק צו התשפ"ב] כי הוא בעצמו אמר, שאכן הדבר נכון, ניכר על מהרי"ץ שהוא גברא רבא, וכמובן הוא אמר תמיד אחרת, כי כל אחד צריך ללכת לפי מנהג אבותיו.

בכל אופן, בהילולא התפלאתי על כך, כי הנה מצד שני הסטייפּלר בעצמו, במקום אחר, בספרו קריינא דאגרתא [שי"א, דף ו'] אומר במפורש לבחורים תימנים, שהם צריכים ללכת לפי מסורת אבותיהם.

כתוב שם כך, בעה"י יום ב' י"ג לספירת העומר התשכ"ו.

להב' היקר המצויין ביר"ש ובמידות ... שיחי'. בענין מנהגים, משום אל תיטוש, ראוי שתנהוג כמנהג אבותיך, שהוא מנהג תימן. רק בדבר שנראה פסביבה שלך משונה, תוכל לנהוג כסביבה שלך.

ובהמשך הוא כותב לו בזה"ל, בדבר הנחת תפילין של יד פשיבה, אם זה מתראה משונה בסביבה שלך, תוכל להניח בעמידה. אבל אם נמצא עוד מי שנוהג, והמנהג ידוע בסביבה שלך, טוב לנהוג כמנהג אבותיך.

וכן בהנחת תפילין, תתנהג בהברכות כמנהג תימן.

ובהמשך הוא כותב, בדבר ההברה, אם כבר הורגלת בהברה ספרדית [אז] אשכנזית, תחזיק בה, כי באם תרצה לשנות יגרום בלבול וטירדה בתפילה. זהו הדבר היחידי, שהסטייפּלר אומר לו, תשמע, אם כבר התרגלת, לא כדאי, תישאר עם מה שאתה רגיל.

בספר דעת יהודה [דף כ"ו סימן קכ"ח], להרב הגאון יהודה שפירא, שהוא מתלמידי החזון איש, מובאת שאלה ששאלו אותו בזה"ל, כשמזדמן לי להתפלל בביהכ"נ תימני, שמנהגם באמירת הלל שהש"צ מקריא – אנחנו גורסים מקרא. שוא, פתח, וסגול, והרי"ש דגושה – פסוק והקהל עונה הללריה, כיצד יש לנהוג בזה?

והוא עונה, תשובה. מנהגם מנהג הגמרא, ואפשר להצטרף עמם. תצטרף איתם. אתה יכול להגיד, כפי שהם. ידוע שהוא החשיב מאד את התימנים.

ובסימן ק"ל מובא כך, ספרדים הלומדים בישיבות אשכנזיות, האם יכולים לנהוג כפסקי ומנהגי האשכנזים? והוא עונה, תשובה. אלו התלמידים שמתגדלים בישיבות אשכנז, ובפרט אלו שלא קיבלו חינוך בדינים מאת הוריהם, צריכים להתנהג כדרך רבותיהם בכל הדינים.

ובסימן קל"א מובאת שאלה, האם נכון שמרן החזו"א זללה"ה הורה שספרדי הלומד בישיבה אשכנזית יש לו להתנהג בדינים ונוסח התפילה כאשכנזים, והאם זה גם במי שגדל בבית חרדי? והוא עונה, תשובה. נכון. מיהו מבית שמדקדקין בדין ובמנהג, לא שמענו.

דהיינו, אפילו לשיטתם, המדובר בכאלו שבאו מבתים שאינם יודעים הלכות, עמי ארצות וכו', אין לבחור מהבית שום יסוד, וכאשר הוא בא לישיבה הוא קיבל את הדרך ואת היהדות, ואת ההנהגה וההלכות. מביתו הוא לא יודע מאומה, לא הלכות ברכות ולא הלכות תפילה, ולא שבת וכו', ובישיבה עשו אותו וגידלו אותו. על כך החזו"א אמר זאת.

ואחרי ככלות הכל, זאת רק שיטת החזו"א. אבל עכ"פ כעת הוא אומר, כי גם החזו"א, לא דיבר על כאלה אשר קיבלו מהבית, הלכות ודינים.

בעלון כתרי התורה [שמיני התשפ"ב, גליון צ"ח, תחת הכותרת הרהורי דברים וכו', ד"ה עוד רגע אספר] הביא ידידנו הרה"ג נתנאל עומיסי שליט"א בזה"ל, בעניין שמירת המסורת מה

שקיבלתי ממרן [הגר"ח קניבסקין זצוק"ל, שנשאלתי מבחור שאביו התנהג בכל העניינים כבני אשכנז אף שהיה מק"ק תימן, ורצה שגם בנו ינהג כן. הבן חפץ היה לחזור למסורת אבות, אך אביו אמר לו שמועה בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שעניין אל תיטוש הוא משום כיבוד הורים, וממילא כין שהאב נוהג כמנהגי ק"ק אשכנז, זה ה'אל תיטוש' שלו.

ואני התפלאתי, כי מעולם לא שמעתי שמועה כזאת [ואם כי בספר דעת יהודה (להגר"י שפירא עמ' כ"ז ובהערה שם) כתב שמרן הגר"ח"ק קיבל ממרן החזו"א זצ"ל שבחור ספרדי שלומד בישיבה אשכנזית ומשם הוא מקבל תורה ויראה, יש לו דין אשכנזי ונוסח תפילתו יכול להיות נוסח אשכנזי (עי' דברי חפץ ה' ע' ק"ו הערה ז)]. מכל מקום כבר כתב שם הגר"י שפירא, שאם הבחור גדל בבית שמדקדקין בדין ובמנהג, על זה לא שמענו מהחזו"א.

אך לבקשת הבחור, שלחתי אז שאלה למרן הגר"ח"ק והשיבני שאינו צריך לשמוע בקול אביו בזה, אבל שיעשה זאת בשקט.

עכ"פ מזה יש לנו ללמוד להיאחו במסורת אבותינו ורבותינו הקדושים נע"ג, בדרכם ולאור תורתם נצעד במסילה העולה בית אל, אכ"ר.

תשובות לשתי שאלות, האחת בעניין דברי הרש"ש – שבזי – בספרו חמדת ימים, כי חזרו כולם להביא ביכורים בכלי נצרים בכדי שלא לבייש את העניים, והשנייה מדוע איננו עומדים באמירת פיוט יגדל אלהים חי וכו' והלא היא עדות כמו אמירת יום השני. נשאלתי השבוע שתי שאלות חשובות ומעניינות, מאת ידידנו רבי אבנר חדר הי"ו, מהעיר נתניה ת"ו, חתנו של הרה"ג משה בשארי זצ"ל, שהיה הרב של מושב ישעי.

שאלה ראשונה, לגבי מה שכתוב בספר חמדת ימים לרבי שלום שבזי זצ"ל [בפרשת שלח, דף קס"ב] לגבי הביכורים, העשירים היו מביאים בקלתות של זהב, והעניים בסלי נצרים. חזרו כולם להביא בסלי נצרים, שלא לבייש את העניים. פלא עצום. אין לכך מקור.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אמר להם, כי מאחר וזאת 'עדות', צריך לעמוד, כפי שעומדים באמירת יום הששי.

צריכים לברר בעז"ה, את שני הדברים האלה. למעשה, מי שיראה את הגמרא במסכת מועד קטן [שם], מובאים שם שמונה עניינים, ביניהם דברים שבתחילה העשירים היו נוהגים לפי עשרם, והעניים היו מתביישים, ולכן תיקנו שהעשירים יתנהגו כמו העניים. הדבר הראשון, הוא מה שאמרנו. כמו כן, יתר הדברים שהבאנו לעיל. ספרתי את מה שכתוב שם, והנה הם ביחד שמונה דברים. והעניין הזה של מסכת ביכורים, לא מוזכר שם בכלל. הגמרא לא מביאה זאת כלל.

והתוספות יו"ט [במסכת ביכורים שם] שואל את השאלה, מהו ההבדל? למה פה לא עשו תקנה? כפי שמצינו לגבי הרבה דברים, שמפני העניים – בכדי שלא יתביישו – עשו שגם העשירים יביאו בכלים פשוטים, א"כ גם כאן היה צריך להיות כך.

כך כתב התוספות יו"ט [שם], קשיא לי, דאי הכי עניים מתביישים, ולמה לא תיקנו כדי שלא יתביישו העניים, שאף העשירים יביאו בנצרים, כמו שמצינו בכמה מקומות.

הוא שואל כבר את השאלה, כנראה הראשון. תשמעו איזה תירוץ, וי"ל משום כבוד בית אלהינו ומשרתיו לא חשו על שיתביישו העניים. כיון שבנ"ד המדובר להביא את הביכורים לבית המקדש, זהו כבוד בית המקדש וכבוד הכהנים המשרתים, כפי שנאמר [דברים כ"ו, ד'] וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיָּדוֹךְ וְגו', מביאים את הביכורים בטנא, לכן צריך שיהיה הכלי מכובד. כל העניינים האחרים הכתובים שם בגמרא, שמונת הדברים, זה מחוץ לבית המקדש. שם עשו תקנה, בכדי שהעניים לא יתביישו. אבל בנ"ד, לא נורא שהעניים יתביישו, כי יותר חשוב שבבית המקדש יהיה יותר מכובד. זה התירוץ שלו.

מי שיעיין בספרים, יראה כי ישנם עוד הרבה תירוצים לגבי השאלה הזאת. הרבה באו אחריו. אחרי התי"ט. רק אגיד אותם, אציין את

במסכת ביכורים [פרק ג' משנה ח'] כתוב כך, העשירים מביאים ביכוריהם בקלותות של כסף ושל זהב. והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, והסלים והביכורים ניתנין לכהנים.

איפה כתוב, ש'חזרו כולם' – גם העשירים – להביא בסלי נצרים?

ישנו רק דבר הדומה לכך, לגבי כאשר היו הולכים לבית האבל, הגמרא במסכת מועד קטן [דף כ"ז ע"א] אומרת דבר דומה לזה, א"כ נראה כי ח"ו נתערבב פה משהו.

הגמרא [שם] אומרת כך, תנו רבנן, בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלותות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והיו עניים מתביישים. התקינו שיהו הכל מביאים בסלי נצרים של ערבה קלופה, מפני כבודן של עניים.

תנו רבנן, בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה ועניים בזכוכית צבועה, והיו עניים מתביישיין. התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה, מפני כבודן של עניים.

בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים מפני שהיו מושחרין פניהן מפני בצורת, והיו עניים מתביישיין. התקינו שיהו מכסין פני הכל, מפני כבודן של עניים. בראשונה היו מוציאים עשירים בדרגש ועניים בכליכה, והיו עניים מתביישיין, התקינו שיהו הכל מוציאים בכליכה, מפני כבודן של עניים וכו'.

לא כתוב זאת, לגבי עניין הביכורים. זאת שאלה אחת.

שאלה שנייה, לגבי הפיוט יגדל אלהים חי וכו', אנחנו אומרים אותו בליל שבת בישיבה. לכאורה, כיון שזאת 'עדות', כפי שמהרי"ץ כותב במפורש בעץ חיים [דף ק"י ע"ב] כי אמירת יגדל וכו' זאת עדות, א"כ כמו שיום הששי זה עדות ועומדים, אז גם ב'יגדל' צריכים לעמוד. הוא אומר, כי כך היו נוהגים בבית הכנסת שלהם לשעבר, עפ"י מנהיגי בית הכנסת, הזקנים שהיו בדור שעבר, יודעי ספר, ביניהם הישיש שנפטר לפני כשנתיים, מארי סלימאן יהודה ז"ל, שהוא נלב"ע בן 114, תנצב"ה. הוא

המקורות, למי שירצה לעיין. ספר כתר השבת, מוסר המשנה חלק א' דף ט"ז, ועוד שם בכתר השבת דף 118, אוסף גליונות כי תבא התשע"ז עמ' ג', ספר ילקוט יהודה (גינזבורג) דברים דף ק"ט, ספר יקח מצוות סימן ל"ג ענף ד' דף תתק"מ, ספר אמרי יהודה (יאדלר) פרשת כי תבוא דף קצ"ט, ספר שיח יהודה רפפורט פרשת כי תבוא דף תקפ"ה, ספר מגדי חיים ח"ב דף קי"ג, להרב פימשטיין. ספר עזרי מעם ה', חלק ד' דף 107. וכו'.

במיוחד האריך בכך בספר משפט הכתובה ח"ג פרק כ"ד דף רע"ז, אריכות גדולה ויסודית על כל הנושא הזה, כי לכאורה ישנן סתירות לכך, שהרי מצינו אפילו בבית המקדש שחששו לכבוד העניים. וכו' וכו'. ממש שקלא וטריא, לגבי הרבה פרטים.

*

העיקר הנוגע לענייננו הוא, רבי שלום שבזי בחמדת ימים, שפָּלַל את העניין דידן יחד עם כל העניינים האחרים.

אבל, הפלא ופלא. הרש"ש לא היחיד. כבר הרבה לפניו, כתב זאת בספר של תלמיד הרשב"א, דרשות מה"ר יהושע אבן שועיב, בפרשת כי תבוא [דף פ"ז] הוא כותב כמעט בדיוק אותו הדבר. וז"ל, הביכורים באין משבעת המינין, לבד המזכרים בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו'. והם כנגד שבעת ימות עולם, וכנגד שבע שמיטות, וכל השביעיות הקדושות. והקרובים לירושלם, היו מביאין הענבים והתאנים לחים, והרחוקים יבשים. ומביאים מעצרת ועד החג וקורין. אבל מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא. ומקבצים במקום אחד, ועולים, משום דכתיב ברב עם הדרת מלך.

ואומר בירושלמי, כי שור אחד היה בא לפניהם, וקרניו מצופין זהב, ועטרת של זית בראשו, והכל לענין. והיו אומרים שירות ותושבחות. והיו יוצאין אנשי ירושלם לקראתם, ומכבדין אותן, ואומרים להם, אחינו בית ישראל, בואכם לשלום.

ובתחילה היו מביאין הביכורים בסלי כסף וזהב, כל איש לפי עשרו, והיו עניים מתביישיין, והתקינו שיביאו כלם בסלי ערבה קלופה.

וכן היודע לקרות, קורא. ומי שאינו יודע, מקריין אותו. והיו נמנעין מלעלות. והתקינו שיהיו מקריין לכולם וכו'. זאת משנה לפני כן, במסכת ביכורים. כי בהתחלה, מי שלא ידע לקרוא, היו מקריין אותו. ואח"כ אמרו, לקרות את כולם, גם מי שיודע, בכדי לא לבייש את מי שאינו יודע. א"כ רואים, שעשו תקנות גם לגבי מי שיודע לקרוא, או מי שהוא עני. משווים את הדברים.

עכ"פ הנה רואים כאן במפורש, בדבריו דלעיל, שהעניים היו מתביישים, והתקינו שיביאו כולם בסלי ערבה קלופה. הפלא ופלא.

במלים אחרות, נראה שהיתה להם גירסא שאינה בפנינו, אצלינו לא מוזכר הדבר הזה, אבל לפי דבריהם – הר"י אבן שועיב, וגם הרש"ש בחמדת ימים – רואים, שהתקנה הזאת כן היתה. א"כ יוצא, כי כל מה שהתוס' יו"ט מקשה וכו', לפי דבריהם הקושיא לא מתחילה. כי אין הכי נמי, גם פה היתה תקנה. השוו את כולם. כך הם גרסו.

ישנו הבדל קטן ביניהם. לפי הרש"ש, חזרו כולם להביא בסלי נצרים. משמע מעצמם, לא שחז"ל התקינו זאת. הבינו מדעתם. משא"כ להר"י אבן שועיב התקינו.

[במהדורא החדשה של חמ"י, עניין זה הוא שם בפ' שלח לך, בדף קפ"ד. המו"ל ציין למשנה במסכת ביכורים בשתיקה, כי לא שָׁת ליבו שהרש"ש הוסיף עניין חשוב שלא נז' שם. עדיין לא זכינו למהדורא מושלמת של חמ"י, שתשוה את כל מהדורותיו, ולהערות של תלמידי חכמים שיעמיקו בעיון. אגב, במהדורא זו החדשה, ישנו הבדל קל, כי כתוב שם בזה"ל, ושלא לבייש העניים, נהגו הכל להביא בסלי נצרים קלופים. יב"ן].

אמנם, מהרמב"ם לא נראה כך. כי הרמב"ם, אף שמביא בחיבורו לגבי העניינים האחרים, שהעשירים עשו בסוף כמו העניים, אבל בעניין הביכורים, הרמב"ם מביא [בהלכות ביכורים פרק

דכתיב [דברים י"ט, י"ז] ועמדו שני האנשים, ודרשינן [שבועות דף ל:א] אלו העדים.

א"כ, מהו ההבדל?

לגבי השאלה הזאת, אפשר לומר חמישה תירוצים. אבל לפני כן נאמר, כי כל העניין הזה בכלל לא כ"כ פשוט.

בספר שבלי הלקט [עניין שבת, אות ס"ז] הביא את העניין הזה, שזאת עדות, אבל אח"כ הוא כותב בשם אחיו רבי בנימין, שהוא לא מסכים לכך.

הוא כותב כך, ונהגו לאמר בעמידה. והטעם מצאתי בשם רבינו שלמה ז"ל, לפי מה שאמרו, האומר ויכולו בערב שבת, מעיד להקב"ה שברא מעשה בראשית. ומאחר דהגדת עדות היא, הא קיי"ל דמצות עדות בעמידה, כדכתיב ועמדו שני האנשים, בעדים הכתוב מדבר.

ואחי ר' בנימין נר"ו כתב, מה שנהגו לומר בעמידה, לפי שעכשו סיימו תפילת לחש, והן נמצאין עומדין, וצריכין עוד לעמוד בברכה אחת מעין שבע, ולא מטעם עדות. והאומר אותו מ'ושב, לא הפסיד. וראיה לדבר, קידוש היום, שאומרים אותו בישיבה. מכל מקום, אין להשיג גבול ראשונים.

לדבריו, בעצם זה לא נורא, אפשר לשבת, אבל עומדים כי בין כה וכה עומדים בתפילה, ועוד מעט יאמרו ברכה מעין שבע וצריכין לעמוד – כי זה מעין חזרת הש"צ, אז גם פה עומדים. אבל אם רוצים לשבת, אפשר לשבת, כי זאת לא עדות.

א"כ אולי אפשר לומר כי הדבר נעשה בעין פשרה בין הדעות. דהיינו, שאמירת ויכולו וכו' תהיה בעמידה, ואמירת יגדל וכו' בישיבה.

יש לנו בס"ד פה עוד כמה וכמה תירוצים, אבל כיון שהזמן קצר, אעבור לנושא אחר.

יש להעיר שהתולעת יעקב תמה על הטעם שכתב הטור לעמידה בויכולו משום עדות, כמו שהבאתי באור ישראל גליון ה', שבט ה'תשמ"ח, דף ל"ב ד"ה ונראה. ולפי מה שסיימתי שם שהטור לא כתב כך אלא דרך רמז יעו"ש, אין ללמוד מזה לשאר עניינים שהם

ג' הלכה ח' באופן מתאים למשנה לפנינו. נמצא שהרמב"ם בודאי לא גרס כך. הרמב"ם כותב כך, הביאם בכלי מתכות, נוטל הכהן הביכורים וחוזר הכלי לבעליו. ואם הביאם בכלי ערבה וחלף וכיוצא בהן, הרי הביכורים והסלים לכהנים וכו' ע"כ, ותו לא. ועי' במפרשים שם.

*

לגבי השאלה השנייה, הנה אכן זאת הלכה מפורשת בשלחן ערוך [או"ח סימן רס"ח סעיף ז'], שכאשר אומרים יום הששי וכו' צריכים לומר זאת בעמידה, וכן העניין ש'עדות' צריך להיות מעומד.

וגם לגבי הפיוט יגדל וכו', מהרי"ץ כותב זאת ובפשיטות במפורש שהדבר עדות. מהרי"ץ מסביר, מה הטעם של אמירת הפיוט יגדל וכו' בשבת? לכאורה, מהו הקשר לשבת?

אומר מהרי"ץ [שם בע"ה דף ק"י ע"ב] כך, ואני קיבלתי מרבותי נ"ע, לפי שידוע שתפילות דחול מתעטפות ועולות בתפילת ליל שבת, כנודע מהמקובלים. ומדאגה מְדַבֵּר פן חס ושלוש אירע מקרה אשר לא טהור ונזדמן חטא לידו בימות החול, ועל כן אין בכח החוטא לעטוף תפילותיו דחול בתפילת שבת, כי לרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותהלים נ, ט"ז. על כן, זאת העצה היעוצה, מאת ה' יצאה, לומר יגדל. כי בשנות"ו את טעמו לפני אבימל"ך נוסח זה, הנה לשעה קלה נעשה צדיק 'בעדותו' והודאתו בשלשה עשר עיקרים. ובזה יש כה וחיל לעלות תפלותיו דחול, בהיותו מתקן המעוות. ועל כן ראוי לאחר אמירת יגדל, עד לאחר כל התפילה, שכל הקהל נמצאים כולם לעת כזאת, ובזה יזכו כולם. כי אין דומה 'עדותו' יחידי בינו לבין עצמו, ל'עדותו' ברבים. גם ברב עם הדרת מלך.

שלוש פעמים, מהרי"ץ קורא לזה 'עדות'.

כפי שהוא אומר לפני כן [שם דף ק"ח ע"א], לגבי יום הששי, בזה"ל, ופותח שליח ציבור יום הששי, וכל הקהל אומרים עמו בקול רם. וכולם מעומד, לפי שזה הוא 'עדות' אל הקב"ה ביצירת מעשה בראשית, ועדות מעומד,

עדות. וגדולה מזו מצינו בנוסח המהולל שלפני ברוך שאמר, שאומרים בו בהדיא, אנו עבדיך לך מודים, יודעים 'ומעידים' ומגידיים, שאין אלוה בלתך וכו'. והרי לשעבר לא היו הציבור עומדים אפילו בשעת אמירת ברוך שאמר, כמתבאר מדברי מהרי"ץ בעץ חיים שם, כל שכן בעת אמירת נוסח המהולל. ובלאו הכי הרי קדמונינו אמרוהו לפני ישתבח, ובודאי הציבור לא עמדו אז. איתמר].

תירוץ לשאלה מדוע הרמב"ם לא העלה בספרו משנה תורה את י"ג עיקרי הדת, למרות שהביאם הוא בעצמו (לראשונה) בפירושו המשניות.

גם הנושא דלקמן, קשור לפיוט יגדל אלהים חי וכו'. זאת תמיהה שהיתה לי, במשך שנים רבות הייתי מתפלל, לגבי הנושא הזה.

כידוע, רבינו הרמב"ם ייסד את י"ג עיקרי הדת, בפיהמ"ש סנהדרין בפרק חלק. כל הפיוט יגדל, שהוא כולל את עיקרי הדת, מבוסס על פירוש המשניות להרמב"ם במסכת סנהדרין. והיה לי פלא עצום, כי במשנה תורה, הדבר נעלם. הרמב"ם לא מביא את י"ג עיקרים, בספרו משנה תורה. אין שום מושג כזה ברמב"ם, י"ג עיקרי הדת. לא שהוא כותב דברים אחרים, אלא שהמושג י"ג עיקרי הדת לא נמצא. דבר שהוא כ"כ יסודי. בפרט הרמב"ם, שהוא בעצמו כתב, ללמד את יסודות האמונה, כל עניין האמונה זהו הדבר הכי חשוב אצלו, ותמיד כאשר הוא גם מגיע לנושא זה הוא מאריך. להיכן נעלם המושג י"ג עיקרי הדת, בספרו משנה תורה? הרמב"ם פיזר אותם בהרבה מקומות, בהלכות יסודי התורה, בהלכות תשובה, עניין המשיח בהלכות מלכים וכו', אבל היכן הרמב"ם כותב, שישנם י"ג יסודות לדת?

בפרט, היה דבר נוסף שהפריע לי, זאת לא ממש שאלה אבל היא בכל זאת הערה. הרי יש לנו תרי"ג מצוות, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נתן הקב"ה לישראל? למה דוקא 613? למה ה-13? מדוע המספר לא עגול? ודוקא 13? אמרתי בס"ד, שהדבר מצויין, כי הי"ג אלו השרשים, הם י"ג בנפרד, אלו פסוקים מפורשים

של מצוות, שבהם מבוארים העיקרים הללו (הרמב"ם בפיהמ"ש שם, לכל עיקר, מביא פסוק), וחץ מזה עוד שש מאות מצוות שהן התולדות. לכן זה תרי"ג מצוות.

מהרש"א במסכת נדרים [דף מ"א ע"א] כותב כך, בכמה דברים קדושים מצאנו מספר הזה י"ג, כגון י"ג מדותיו של הקב"ה. דהיינו, י"י י"י אל רחום וחנון וגו'. י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. דהיינו הברייתא של ר' ישמעאל. גם הרמב"ם הניח עיקרים כמניין הזה עכ"ל. וישנם עוד, כהנה וכהנה, הרבה דברים שהם במספר י"ג. בן שלוש עשרה למצוות. י"ג נהרות אפרסמון, שנזכרו בגמ' במס' תענית, ובזוה"ק פר' תרומה דף קמ"ו ע"ב. וכן ידוע שהמלה אח"ד, בגימטריא י"ג. ועי' לקמן ד"ה על כך.

אז יש י"ג עיקרים של הדת. א"כ למה הרמב"ם בחיבורו לא הזכיר זאת. וכי ח"ו הרמב"ם חזר בו? אולי זה לו 'ח"ו', האמת היא כי ישנם גדולים אשר לא הסכימו בזה לרמב"ם, כידוע.

מי שיעיין בפירושו המשניות שבהוצאת מכון המאור [עמ' רע"ח, אות קפ"ג], יראה שהם אספו את השיטות. למשל, הם מביאים את הספר אור ה', למהר"ר חסדאי רבו של הריב"ש [בתחילת מאמר השלישון], שכתב בזה"ל, והתימה מהרב המורה שסידר בפירושו לפרק חלק, י"ג עיקרים, אשר שָׁמַם יסודות לְדַת. והנה אם קרא עיקרים – האמונות האמיתיות אשר הכפירה מינות – שאם כופרים בהם זאת מינות – הנה ימצאו יותר מט"ו. ואם קרא עיקרים – פינות ויסודות הדת אשר לא תצוייר זולתם, הנה אינם יותר מז' או ח'. הוא לא מסכים לדברי הרמב"ם. דרך אגב, אפשר לענ"ד בס"ד לומר שאם זה נכון שהעיקרים הם שמונה, כדבריו, אולי הדבר נרמז במספר חוטי הציצית שהם שמונה. [ואם הם י"ג, זה כנגד ז' רקיעים וששה אורים שביניהם, ובעין טעם זה יש בגמ' מס' מנחות כלפי הכריכות, ועי' מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך ס"פ שלחלך].

ובספר העיקרים [מאמר ראשון פ"ג] השיג על מנין י"ג עיקרים שמנה רבינו כאן, ודעתו [שם פ"ד] שהעיקרים הם רק שלושה, מציאות ה'

שערי יצחק – השיעור השבועי

בלשון הקודש, אלא בלשון ערבית, ובערבית לא כתובה ולא מוזכרת המלה 'עיקרים', אלא 'קואעד', ובלשון יחיד 'קאעדה'. 'אל קעדה אלאולאה'. כמה מן המתרגמים תירגמו, 'העיקר הראשון'. את המלה 'קואעד', הם תירגמו 'עיקרים'. ומכך כנראה נוצרה השאלה. עוד מעט נראה בעז"ה.

הדבר היה לי פליאה, שבחיבור נשמט עניין זה. שאלתי הרבה ת"ח בהרבה מקומות, ולאף אחד לא היתה תשובה. ואמרתי עוד כי אני מתפלא על דבר נוסף, לא רק על כך שהרמב"ם לא הביא זאת במשנה תורה, אלא אני מתפלא עוד כי חיפשנו ומצאנו שבאף ספר לא נשאלה השאלה הזאת. התעלמו מכך לגמרי. לאף אחד, לא היתה קשה השאלה הזאת? איך? בדבר כ"כ יסודי?

זה עתה שמחתי לראות, חצי נחמה, כי מישהו כבר כן שאל את השאלה הזאת.

הדבר נדפס כעת בחודש ניסן התשפ"ב, ב'מורשה' – שנות דור ודור [דף תקל"ה]. כתוב שם כך, וכבר ביארנו עניין זה בתכלית הביאור בתחילת חיבורנו הגדול ובפירוש המשנה, ומשם תלמד העיקרים האלה הגדולים שהם אדני התורה ועמודי האמונה, ע"כ. כן הנוסח בתרגום הר"י אבן תבון (ובתרגום ר"י בן חסדאי ור"נ המערבי גרסי, בפירוש המשנה בלי וא"ו).

ולפי זה כוונת הרמב"ם למה שכתב בתחילת חיבורו הגדול – באיגרת תימן, הוא מציין למשנה תורה – הוא המשנה תורה ששמו מתאים לזה, באותה עת היה בתחילתו (וכעבור תשע שנים מכתובת האיגרת סיימו בשנת דתתקמ"א ליצירה). והוא לו שם בהלכות יסודי התורה פרק ח' הלכה א', ועיין עוד שם בפרק ז' ולהלן שנתבארו יסודות האמונה. ועוד ציין רבינו לעיקרי האמונה שביאר באר היטב בפירושו למשנה ריש פרק חלק, ובודאי שכך אחז עד סוף ימיו.

ולכן בגליון פירוש המשנה בסוף היסוד הרביעי, הוסיף הרמב"ם במהדורא בתרא, לציין למש"כ במורה הנבוכים (חלק ב' פרקים ט"ו ט"ז) אותו חיבר באחרית ימיו.

וההשגחה לשכר ועונש ותורה מן השמים. לדעתנו מה פתאום? יש רק ג' עיקרים. וע"ע שם הגדולים [מע"ת ערך עיקרים]. וע"י בספר ראש אמנה להאברבנאל [בהקדמתו] שספרו זה נתחבר לישב השגותיהם של מהר"ר חסדאי וספר העיקרים, והרחיב בביאור דברי רבינו כאן על סדר הי"ג עיקרים.

ובשו"ת רדב"ז [ח"א סי' שד"מ], שאלת ממני על עניין עיקרי הדת, על איזה חשבון אני מסכים – למי אתה מסכים? מה נראה לך? – על הרמב"ם ז"ל, או על הרב בן חסדאי, או על חשבון ר' יוסף אלבו [בעל העיקרים דלעיל]?

תשובה, אין דעתי מסכמת לשום לתורתנו הקדושה שום עיקר, לפי שכולה עיקר מפי הגבורה. הוא לא מסכים לאף אחד. אין בתורה שלנו 'עיקרים', אין דבר עיקר ודבר טפל, הכל זה 'עיקר', כל מצוה מתרי"ג מצוות היא עיקר. וועיין עוד בספר שם טוב למהרח"כ פרק א' מיסודי התורה הלכה א' מד"ה ודע. איתמר.

לכן, אם נגיד שהרמב"ם חזר בו, הדבר יכול להיות. מסברא, אין הדבר משולל. אפשר להבין כי הרמב"ם לא רצה לכתוב בחיבורו, שישנם עיקרים לדת. אבל מצד שני, הדבר נשמע תמוה, ובפרט שישנן ראיות שהרמב"ם לא חזר בו, וכדלקמן. אם כן, למה הוא לא הזכיר זאת?

שאלה מהקהל: את המלה 'עיקרים' מפרשים כ'עיקר' ו'טפל', או כשרשים או יסודות?

תשובת מרן שליט"א: נכון. פה נקודת התורפה ש'ל'נושא הזה. הדבר יכול להיות. אבל לפי מה שמקובל, י"ג עיקרים היינו, עיקרים ממש. אבל נכון, אפשר אולי לענות על השאלה שלהם, ולהסביר כך. מה"ר שמעון אגאסי כבר כותב זאת, שהרמב"ם לא התכוון לכך. הוא הולך בדרך הזאת. וראיתי כתוב שהוא חיבר ספר מיוחד, על י"ג העיקרים הללו. הוא כותב, מה הם שואלים? שישנו עיקר וטפל? לא. הרמב"ם לא התכוון שהיתה 'טפל', אלא שאלו הם היסודות של כל התורה.

האמת היא, כי הדבר תלוי בהעתקת לשונו. הרי הרמב"ם כתב את פירוש המשניות לא

ישנה הוספה ב'פירוש המשנה', מובאת גם בהוצאת מכון המאור, ושם הוא מציין למה שכתב בספר המורה. את המורה, הוא בודאי כתב בסוף ימיו, אחרי ה'משנה תורה', א"כ רואים שהרמב"ם נשאר בדעתו שישנם י"ג עיקרי הדת, אותו הדבר. אחרת, הוא היה צריך למחוק זאת.

ואף בפתיחת המורה ציין לעיין במש"כ ביסוד השביעי בתחילת פרק חלק.

אבל כעת תשמעו, קצת קושיא.

בהלכות איסורי ביאה [כדלקמן] כותב הרמב"ם לגבי איך מקבלים גרים, כאשר מקבלים גר מה מלמדים אותו? בין היתר כותב הרמב"ם, מודיעין אותו עיקרי הדת, שהוא יחוד ה' ואיסור עבודה זרה.

אלו 'עיקרי הדת'? זה הכל? שני דברים? הרי ישנם י"ג עיקרים? מה קרה פה? כאן זה לכאורה נותן מקום נוסף להגיד, כי כביכול הרמב"ם חזר בו. אם הרמב"ם היה כותב בלשון 'כגון', נחא. אבל הוא כותב, שצריך ללמד את הגר – בין יתר הדברים שהרמב"ם מאריך שם, מה בדיוק מסבירים לגר – עיקרי הדת, יחוד השם ואיסור עבודה זרה.

כך הכותב שואל שם, אמנם עיין במש"כ רבינו בפרק י"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה א' וב' כיצד מקבלין גרי הצדק וכו', מודיעין אותו עיקרי הדת שהוא יחוד השם ואיסור עבודה זרה עכ"ל. וצריך עיון מדוע לא הזכיר את כל הי"ג עיקרים המנויים בפרק חלק. ברם הרי ישנם עוד עיקרים שנזכרו להדיא בחיבורו הגדול, כגון אמיתות הנבואה, שהביא בהלכות יסודי התורה שם, ואף אותם לא הזכיר בהל' איסורי ביאה.

מה תגיד? לא יכול להיות. הרי כתוב במקומות אחרים דברים אחרים.

אלא על כרחך, תנא ושייר, וסמך על מה שכתב בפירוש המשנה, ועל מה שרמזו ל"ג עיקרים, וכללם בכל אורך חיבורו. וכן שמעתי ממו"ר הגר"א ארלנגר זלה"ה.

כך כותב שם, ידידנו הרב שלמה אלמוג אכלופי הי"ו, שהוא שמע מהרה"ג אברהם ארלנגר

זצ"ל, מחבר הספר ברכת אברהם על הש"ס, הנפוץ בישיבות הקד'. שהוא אמר, לא. 'תנא ושייר'. והסיבה שהרמב"ם לא כתב זאת בחיבורו, כי הוא סמך על פירוש המשניות. כך הוא כתב.

דבר ראשון, כמו שהקדמתי, שמחתי שעוררו את השאלה, שהוא כבר שם לב אל השאלה הזאת. אבל מצד שני, התפלאתי מאד. זהו תירוץ? סמך על פירוש המשנה? איפה מצאנו כזאת?

הרמב"ם בחיבורו משנה תורה, בשום מקום לא סמך על פירוש המשנה. הוא חוזר על ההלכות שוב. מה שהוא כן סומך, זה על 'פירושים'. לדוגמא, הרמב"ם במשנה תורה, לא מסביר מלים, כפי שבפירוש המשנה הוא מפרש מלים, כגון שמות של פירות, כל מיני שמות שהוא מפרש אותם. במשנה תורה, הוא לא כותב אותם. אבל הוא הסביר באחת מתשובותיו, כי הוא עשה את משנה תורה, בתורת 'חיבור'. זה לא 'פירוש'. במלים אחרות, צריך לעשות פירוש גם על משנה תורה. אני כותב כאן חיבור, אינני צריך עכשיו להאריך ולפרט דברים.

אבל בנ"ד, כל ההלכות שכתוב בפירוש המשניות, כגון מה שהרמב"ם כתב אותן בפיהמ"ש פ"ז מסנהדרין, במשנה תורה הרמב"ם חזר עליהם עוד הפעם. בשום מקום, הרמב"ם לא סומך על מ"ש בפירוש המשנה.

וקל וחומר לגבי יסודות הדת, שאצל הרמב"ם זה עיקר כ"כ חשוב, פתאום הוא סומך על פירוש המשנה?

עד כדי כך שאמרת, שהדבר פלא עצום. דיברנו לפני כמה זמן [שיעור מוצש"ק בהר התשפ"ב], הבאנו את מה שכתב מהרי"ץ זיע"א בשם הש"ך בחושן המשפט, מהרי"ץ העלה זאת על הנס, הדגיש את זאת ככלל, כי יותר טוב להניח דברי המחבר בקושיא, מאשר לתרץ מסברות זרות'. אמרתי, זאת דוגמא. לפי דעתי, יותר טוב להישאר בקושיא, ולא להגיד את התירוץ הזה. איזה תירוץ זה? שהרמב"ם סמך על מה שכתב בפירוש המשנה? אין דבר

שערי יצחק – השיעור השבועי

אם תעינו בפיהמ"ש בהוצאת מכון המאור ודף רע"ת, בהערה קפ"ד, תראו כי כך זה בתרגום של רבי שלמה אבן תיבון, ויש המיחסים זאת לרבי יהודה חריזי.

הרי הם המתרגמים הראשונים, של פירוש המשנה. הם תירגמו זאת כך, 'העיקר'. אבל מתרגמים אחרים, תירגמו זאת 'יסודות', ולא 'עיקרים'. והרב שמעון אגאסי, כבר מעצמו כתב זאת, אינני יודע האם היה לו את המקור בל' ערבי, אבל הוא הסביר שזאת הכוונה.

והם כותבים שם, וכנראה זהו מקור הביטוי השגור י"ג 'עיקרים'.

חושבני, כי אם כן, פתרנו את שורש העניין. אבל צריך להוסיף כאן, כמה הקדמות.

דבר ראשון, אם הדבר כך, אין סתירה. אנחנו שאלנו, הבאנו שאלה, למה בהלכות איסורי ביאה הרמב"ם כותב שעיקרי הדת זה יחוד השם ואיסור עבודה זרה, מה עם כל שאר עיקרי הדת? אבל לא קשה. עיקרי הדת לפי הרמב"ם בחיבור הם רק שנים. הרי אתה רואה, שרבי יוסף אלבו אמר שישנם שלושה עיקרים, ורבי חיסדאי רבו של הריב"ש אומר שישנם רק שבעה או שמונה עיקרים, א"כ מה רע בכך שהרמב"ם אומר שישנם שני עיקרים. הלא בלאו הכי ישנו כבר ויכות, רואים שאפשר להתווכח על כך, כמה הם העיקרים של התורה, מה הם הדברים העיקריים.

ואם תשאל, ומה עם י"ג העיקרים שהעלה בפירוש המשנה? התשובה היא, כי הם לא עיקרים, אלא יסודות. זה עיקרים, וזה יסודות. אין שום סתירה. הרמב"ם בהל' איסורי ביאה כתב מה הם עיקרי הדת, וי"א הדברים האחרים הם לא עיקרים, אלא יסודות. אתם תירגמתם 'עיקרים', והדבר יצר קושיא.

שאלה מהקהל: הרמב"ם עצמו השתמש גם בסגנון הלשון יסוד, בסוף הפיוט יגדל, אלה י"ג הם עיקרים, יסוד תורת משה.

תשובת מרן שליט"א: לא הרמב"ם עצמו חיבר פיוט זה. [גם סגנון עיקרים יכול להתפרש יסודות או שרשים, על דרך שמצינו בדברי חז"ל, כגון עיקרי אילנות. ובחיבור דנקט עיקרי

כזה. בשום מקום. לא יעלה על הדעת. יותר טוב, להישאר בקושיא.

והסיבה היא, הסברנו בזמנו, כי הדבר מעקם את השכל, כאשר אתה אומר איזה סברא זרה. מתרגל לחשוב לא נכון. אבל כעת חושבני, כי ישנו הסבר נוסף. לא רק זה. ישנן שתי סיבות, למה לא לתרץ מסברא זרה. ראשית, כאשר אתה מתרץ מסברא זרה, עיקמת את ראשך. שנית, אם אומרים תירוץ עקום, אזי כבר לא מחפשים את התירוץ האמיתי, כי ישנו כבר תירוץ. ככה, כאשר הדבר נשאר בקושיא, יום אחד אתעורר למצוא תשובה, אולי יום אחד נזכה לדעת. אבל אם כביכול יש לי איזה חצי תשובה, ואני מסתפק בכך, ממילא בסוף לא נדע את התשובה האמיתית.

ובפרט נזכרתי, הרי הרה"ג אברהם ארלנגר זצ"ל היה ר"מ שלי בישיבת קול תורה שב'עיקרות ירושלים ת"ו, הוא היה 'בריסקר', אני זוכר שהוא היה למדן, ופעם כאשר הוא רצה לתהות על קנקנו של איזה בחור שהוא לא הכירו כראוי. הוא בא ודיבר איתו בלימוד, בכדי להכיר ולבחון את הבחור. ובסוף הוא אמר, יש לו ראש ישר. א"כ הוא בעצמו, חשוב לו העניין של ראש ישר. הבנה ישרה. מה קרה פה, להגיד תירוץ כזה? שאינו מתקבל על הדעת?

אולי הוא אמר זאת ב'חצי פה', לא חשב בעצמו שזה ממש תירוץ. אינני יודע.

בכל אופן, מתוך כך שלא קיבלתי את התירוץ הנ"ל, חושבני כי זכינו להגיד תירוץ אמיתי, או קרוב לאמיתי.

מה שידידנו הרב רועי אציל הי"ו אמר מקודם [הובא ב'שאלה מהקהל'], כאן מתחיל שורש העניין.

הטעות התחילה, מכך שקוראים לדברים בשם עיקרים. כך זה נפוץ בעולם, י"ג עיקרי הדת. י"ג העיקרים. אבל מאיפה הדבר התחיל? הרמב"ם, לא אמר ולא כתב את המלים האלה. כפי שאמרתי לכם מקודם, הרמב"ם כתב זאת בלשון ערבית, 'קואעד', 'קאעדה', דהיינו יסודות, יסוד, ותירגמו זאת 'עיקרים' – 'עיקר'.

הדת, אינו במובן זה, ולכן מנה רק שנים. ושמה יש חילוק בין עיקרי האמונה שהם שלושה עשר, לבין עיקרי הדת שהם שנים. אך מלשונו בפרק ב' מעבודה זרה הלכה ג', וזהו העיקר הגדול וכו', משמע שהם יותר משני עיקרים. איתמר].

ואם תאמר, אבל סוף סוף, לאיפה נעלם במשנת לרמב"ם י"ג היסודות? טוב, זה לא עיקרים, אלא יסודות. אבל למה זה לא כתוב במשנה תורה?

על כך חושבני, כי הרמב"ם מבין אחרת ממה שהסברנו עד עכשיו. כבר מהרש"א הסתכל על כך, ש"ג היסודות האלה, יש בהם איזו קדושה ומשמעות, כמו מספר י"ג מדות של הקב"ה, וכן י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, וכן בר מצוה בגיל י"ג. [ועיין לעיל ד"ה מהרש"א]. אבל הרמב"ם, הסתכל על 'שלוש עשרה', כאל מושג טכני. לא שיש בזה איזו חשיבות למספר. מבחינת הרמב"ם, המספר 'שלוש עשרה' הוא רק בשביל הסדר גרידא. אם כן, בפירוש המשניות, שם הוא הביא את כל הי"ג דברים ביחד, אז הוא ספר אותם 'שלוש עשרה', בשביל הסדר הטוב. אבל במשנה תורה, הרי הוא לא הביא את הי"ג ביחד, אלא פיזר אותם כל אחד לפי הנושא, בהלכות יסודי התורה הוא הביא כמה, ובהלכות תשובה הביא כמה, בפרק שלישי לגבי המינים והאפיקורסים וכו', ועל ימות המשיח – שזה ג"כ מהי"ג – הוא כתב זאת בהלכות מלכים. כיון שהרמב"ם לא כתב במקום אחד, את הי"ג ביחד, לכן הוא לא הגדיר זאת כ'שלוש עשרה', אין סיבה שהוא יכתוב 'שלוש עשרה'. כי מבחינת הרמב"ם, ה'שלוש עשרה' זה טכני. זהו גם עניין בשביל הזכרון. ותו לא. כיון שהוא כתב אותם בכמה מקומות שונים, אין לי פה את המספר שלוש עשרה.

הרי אחד החידושים של הרמב"ם בספרו משנה תורה, זהו הסדר שלו. יש לרמב"ם סדר מופלג בחיבורו, כך כותב הרב המגיד בהלכות שבת. בהרבה מקומות, הרמב"ם עושה דברים במספרים. למשל, 'שמונה הלכות יש במעשה התפילין'. 'עשרים דברים פוסלים ספר תורה'.

הרמב"ם אסף וסידר כך את הדברים. אין לכך שום מקור בחז"ל. וכן בהלכות תפילה, בתחילת פרק רביעי ובתחילת פרק חמישי, 'חמשה דברים מעכבים את התפילה', 'שמונה דברים אינם מעכבים'. הוא מונה ומפרש.

מסביר הרמב"ם עצמו בתשובותיו, כי הסיבה שהוא כתב את המספר, כי הוא חושש שהמעתיק עלול לטעות, ולדלג אחד. ע"י שאני כותב את המספר, הדבר מסודר, זה סוגר את העניין, כי אם יהיה דילוג, ידעו מכך, כי זה לא מתאים לחשבון, חסר פה משהו. לכן הוא כתב מספר. וכמובן, הדבר חשוב גם בשביל הזיכרון. [ומצינו שהמניין גילה טעות בנוסח ולא דילוג, עיין שם טוב פרק ד' מדעות הלכה ט"ז].

א"כ חושבני, כי כעת ב"ה הקושיא מתורצת היטב. דהיינו, הרמב"ם לא חזר בו, לפי כל ההוכחות. רק מה, כיון שעפ"י הסדר של משנה תורה, יצא כי הי"ג דברים הם לא במקום אחד, אזי אין טעם להגיד את המספר. הרמב"ם נשאר בדעה שישנם שלוש עשרה, אבל זאת לא הנקודה. משא"כ בפירוש המשניות, מאחר שהוא כתב אותם שם ביחד, הוא כלל אותם 'שלוש עשרה'. וכל דברי חכמים קיימים. על הצד הזה, חושבני כי זהו התירוץ. וברוך המקום ברוך הוא שזיכנו לכך.

מעשה שהיה במרן הבי"ו והאריז"ל בהשתתפותם בברית מילה בערב פסח, שיצאו תולעים מהלחם שהוגש בפני האריז"ל מכיון שהחמיר לא לאכול חמץ בערב פסח, גם מרן שליט"א מחמיר בעניין זה, תמיהות על נוסח הסיפור דלעיל שהובא באחד מכתבי העת עם שינויים והוספות וכו', וביאור העניין מטעם שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. לפני שנים רבות, עשרות שנים, אולי חמשים או ששים שנה, ראיתי שמביאים מעשה על מרן הבית יוסף ורבינו האר"י – זכרונם לחיי העולם הבא. היתה מצות ברית מילה בערב פסח, והזמינו את שניהם. מרן הבית יוסף ידע, שהאריז"ל נוהג שלא לאכול חמץ ביום הזה, דהיינו בערב פסח. אמנם לפי הדין הדבר מותר, כי לפני ארבע שעות מותר לאכול חמץ, ואת המילה עשו בשעות הבוקר. אבל כיון

ומיני תרגימא, ויש להם סמך בירושלמי, אמר ר' לוי כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו. והבא על ארוסתו בבית חמיו, לוקה. תני, ר' יהודה בן בתירא אמר, בין חמץ בין מצה אסור. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר, רבי לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה. זהו המקור לכך.

שאלה מהקהל: הנוהגים לא לאכול חמץ בערב פסח, האם גם כשחל בשבת, ונמצא שמפסידים גם סעודה שנייה כדינה?
תשובת מרן שליט"א: לא.

אבל כאשר חיפשתי כעת את הסיפור דלעיל, ראיתי כי מביאים משהו אחר, משהו 'מופלג'.

בגליון 'המבשר' תורני (ה' אב התשע"א, דף כ') הביאו כך, אגדה מופלאה מתהלכת בסמטאות צפת, על מעשה פלא שאירע עם האר"י הק' ומחותנו ה'בית יוסף' כדלהלן:

כידוע נהג האר"י הק' בעצמו בחומרות רבות, ובין היתר היה מפסיק לאכול חמץ כשבועיים לפני פסח. שמעתם? 'שבועיים לפני פסח'. באותו זמן, החלה נשמתו הקדושה לרחף בספירות עליונות, כולו אפוף בקדושת המועדות ובהכנות לליל הסדר הקדוש.

שמע על כך מחותנו מרן ה'בית יוסף', והדברים לא נראו בעיניו, והוא גמר אומר בנפשו להעמידו בכור המבחן. באחד הימים שבין ראש חודש לערב פסח, הזמן מרן הבי" לברית מילה, ומיד שאל את אבי הבן אם הזמין גם את האר"י? נענה בעל השמחה ואמר, כי אכן כן, הוא הולך להזמינו כסנדק בברית.

לאחר הברית ישבו המסובים ליד השולחן לשתות ולברך ולטעום מיני תרגימא, כשהם מציעים למסובים להתכבד בעוגה יפה שהגיעה מביתו של מרן הבי"י, מעשי ידי הרבנית להתפאר. קיבל האר"י הק' כוסית יי"ש – יין שרוף – ובירך שהכל, אולם בעוגה סירב לגעת, כשמרן הבי"י יודע נכוחה כי כי הסיבה לכך היא משום מנהגו להימנע מדברי חמץ מראש חודש ניסן.

אולם בעל הברית הפציר בהאר"י שיואיל לברך ולטעום מהעוגה. ומשרבו ההפצרות גם

שהאר"י"ל היה מחמיר, מרן הבי"י רצה לראות מה האר"י יעשה?

והנה כאשר הגישו את הסעודה, פתאום יצאו תולעים מהלחם. בעל הבית התבייש, איזה אוכל הוא הביא לאורחים? מרן הבי"י הרגיע אותו מיד ואמר לו, אל תדאג, מן השמים עשו זאת לכבוד האר"י, בכדי שהוא לא יאכל, כי הוא לא נוהג לאכול חמץ היום. תגיד, ברוך השם, שלא יצאו דובים ואריות מתוך הלחם...

זהו המעשה שאני זוכר מילדותי, ראיתי זאת באיזה ספר, וכעת חיפשתי, 'ביקשתיו ולא מצאתיהו'.

מכך הייתי מסתייע, למנהג אבותי נע"ג. אני בעצמי בביתנו כך נוהג, בעיקבות זקני מה"ר נסים שלום זצ"ל. אבא מארי זצ"ל, כבר לא נהג כך, אבל אביו כך נהג, כי בערב פסח הוא לא אכל חמץ. אני אימצתי את המנהג הזה, אפילו שלפי הדין הדבר מותר, בכדי שיהיו כמה שפחות חששות, לא להיכנס ללחץ. החמץ שנותר, שמור במקום מיוחד עד לשעת השריפה ביום. ומהבוקר אין כבר שום חמץ ברשותנו שְׁנָאֵכֵל.

ובעצם יש לכך מקור בספר שבלי הלקט [סימן ר"ח], הוא מביא דעה כזאת, ובבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ – שערי טהרה, הבאתי בס"ד כי ישנו כבר אחד מחכמי תימן הראשונים – שמו מה"ר חוטר בן שלום המלמד [מהכת"י שראיתי אחרי כן, נראה שהוא מהר"ז הרופא] – הכותב דבר כזה, רק שהוא מזהיר לא להגיד שהדבר אסור מצד הדין. תגיד שאתה מחמיר לא לאכול, אבל לא שהתורה אמרה זאת, משום בל תוסיף. הבאתי את לשונו שם [בסימן ו', דף ע"ר], לגבי העניין הזה, נוהגים אנשים מאתנו וכו' שיבער החמץ ביי"ג ניסן וכו'. רואים כי כבר אז, היו כאלה אשר החמירו בכך. ולפי מה שכתוב בשבלי הלקט, ישנה דעה כזאת, ויש לכך מקור בתלמוד ירושלמי.

בשבלי הלקט כתב בזה"ל, כתב אחי ר' בנימין נר"ו, יש אנשים שנהגו סילסול בעצמן, שלא לאכול חמץ בערב הפסח כל עיקר, וגם מצה אינם אוכלים, אלא מעבירין כל היום בפירות

על ידי מרן הבית יוסף, נענה האר"י הק' ואמר: "איך אוכל מעוגה זו, והיא מלאה תולעים?" נחרדו כל המסובים ובראשם הב"י, שטען: "הייתכן? הן רק היום אפתה הרבנית את העוגה במיוחד?" – אך האר"י הק' הרים את העוגה, ולתדהמת הכל נשרו ממנה מאות תולעים... הדבר הכה בתדהמה את מרן הב"י, והוא שאל על כך את מורו ורבו המגיד המיוחד שהיה עונה על כל ספקותיו. וכך ענה לו המגיד: "אל יפול רוחך על זו העוגה, כי כשרה היא למהדרין מן המהדרין. אולם הקב"ה רצון יראיו יעשה, ומכיון שרצונו של האר"י היה להימנע מלאכולה, אזי צדיק גוזר והקב"ה מקיים". ובהצביעו על האר"י הק' אמר לו: "לו היה גוזר, היו יוצאים מהעוגה לא רק תולעים, אלא גם אריות וזאבים..." המעשה דלעיל סופר על ידי אנשי צפת הוותיקים, המקובל רבי אשר זלץ זצ"ל, ומפי ספרא (רדיינא) [רדיינין] הרה"ח ר' ברוך ברזל זצ"ל.

זהו הסיפור המובא שם, ככתבו וכלשונו. התפלאתי לראות זאת. ראשית, שבועיים לפני פסח? טוב, אי אפשר להכחיש שזה יתכן. אבל א"כ מה עשה האר"י בשבת קודש? מה הוא אכל? הרי מצוה לאכול שלוש סעודות? לגבי מצוה, מסתברא בודאי שהאר"י החמיר לא לאכול. אמנם אנחנו מתירים, כי רק בערב פסח אסור לאכול מצוה. אבל מובא באחרונים, כי מראש חודש ניסן יש נוהגים לא לאכול מצוה. מאחר שהדבר מובא בשיירי כנסת הגדולה ובחק יעקב ובעוד אחרונים, נוכן בכף החיים ובמשנה ברורה, אז בודאי מתקבל על הדעת שהאר"י גס'כן החמיר בכך. אם הוא החמיר אפילו לגבי חמץ, אז בודאי שלגבי מה שכתוב בפוסקים, שישנם מקומות שנוהגים כך, בודאי שבזה הוא החמיר.

שאלה מהקהל: לגבי השאלה בעניין האר"י, מה הוא עשה בשבתות, אולי יכול להיות שהוא קיים את הסעודה בדברי תורה.

תשובת מרן שליט"א: דבר כזה כתוב בזוה"ק לגבי רבי שמעון בר יוחאי בערב פסח שחל

בשבת, לגבי סעודה שלישית, אבל שלוש סעודות לקיים בדברי תורה? לא שמענו. התשובה היא פשוטה. יכול להיות שבועיים הוא החמיר, אבל חוץ משבת. למה להגיד 'דחוקים'. אני אומר זאת, לפי דבריהם [בגליון המבשר]. אבל לפי מה שאני זוכר, הדבר היה רק בערב פסח. אולם גם אם זה היה שבועיים, מסתמא בשב"ק הוא אבל מה שמוכרח, כי שבת זה יוצא דופן, זאת אכילה של מצוה.

כל יתר פרטי הסיפור פה, שהרבנית אפתה את העוגה, ומה שהב"י שאל את המגיד וכו', אינני יודע. נראה לי ש'קישטו' כאן את הסיפור. הוסיפו פה פרטים. אני מכיר את הסיפור, בצורה יותר קצרה, אחרת. מי שימצא את הסיפור כפי שאני מכיר, ברוך יהיה. אין לי ספק, כי מה שהבאתי בהתחלה, זהו הסיפור שראיתי בכתובים. מסתמא, נראה כי זהו הסיפור המקורי, רק שיש 'אניני טעם' שצריכים להוסיף פרטים שכנראה לא היו ולא נבראו.

העיקר לענייננו, מה שכתוב כאן בזה"ל, 'רצונו של האר"י להימנע', 'צדיק גוזר', 'רצון יראיו יעשה'. חושבני כי הדבר בבחינת מה שדיברנו [שיעור מוצש"ק מצורע – דרשת שבת הגדול התשפ"ב] על פי הגמרא במכות דף י:י, כי בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו. כי לגבי מרן הב"י שהתנגד לכך – לפי מה שכתוב פה, בצורה קצת מוגזמת, גם דבר זה לא נראה לי מפני שזה לא כלל כך מכובד, כביכול מרן הב"י התנגד להאר"י, אף כי יכול להיות שהדבר היה בשלב מסויים. כי בסופו של דבר, ידוע שמרן הב"י השתומם והתפעל מגדלותו של האר"י, כמובא באגרות ר' שלומיל, לאחר ששמע מה שהוא מדבר, הוא חזר לביתו מלא התפעלות. הרי הם גם היו מחותנים. הב"י אמר אז לאשתו, כי אדם כזה לא היה מימות הנביאים והתנאים. הוא הוסיף ואמר, שהוא חושש שלפי הדור, הוא לא ראוי לדור שלנו, ואינו יודע כמה הוא יחיה. עלול למות ח"ו בקיצור ימים. זאת נשמה גדולה, שאינה מתאימה לדור שלנו. הב"י היה אחוז מלא התפעלות מהאר"י. וכאן קצת נראה כי כביכול יש לו ביקורת, למה הוא מחמיר

שערי יצחק – השיעור השבועי

הערת העורך: הרב משה שליט"א בקונטרס מקרא קודש על חג השבועות, התייחס לכך בהרחבה.

בתשובה לשאלה מהקהל: השאלה האם הדבר מותר. כי ע"י שאתה מקרב את הנרות, והם מתחממים ונמסים, אז במקום שהנר הזה ידלוק – כפי שהוא היה יכול לדלוק – חצי שעה, כעת הוא ידלוק עשרים דקות. הדבר מקרב את הכיבוי.

אבל מצד שני, הוא אינו מתכוון. אין לו כוונה לכבות, אין לו צורך בכיבוי. ואכן ישנם כאלה המתירים זאת, אבל הדבר אינו פשוט. אלו נושאים שדנו בהם כבר.

בכל אופן, הוא שואל כמה שאלות, ואענה עליהן בס"ד לפי הסדר שלו.

א' האם לברך על הנר נשמה עצמו שהודלק מערב שבת, אפילו שהוא נר אחד ולא שלהבת. אולי ניקח נר נשמה שהודלק מערב שבת, הרי משתמשים בו כדי להדליק גאז וכדומה, ונברך עליו בורא מאורי האש, אפילו שהוא נר יחידי.

ב' להדליק ממנו מאש לאש שתי נרות ולחברם. דהיינו, לקחת שתי נרות, מהנר נשמה הזה.

ג' להדליק רק נר אחד ולברך עליו, ולא שתי נרות, כיון שיש לחשוש שיטפטף שעה בהטייתם וחשיב מסתפק מהשמן.

אולי לא זאת הנקודה, כי אי אפשר להגיד שהוא 'מסתפק'. הכוונה, שזה מקרב את כיבוי זהו מה שהוא כותב בהמשך, וגם יש חשש כיבוי בהפרדתם.

או אולי צורה אחרת בכלל.

המצפה לדעת מה דעתו הרמה של מרן רבינו שליט"א הלכה למעשה,

דוד בן לאאמור"ר משה צדוק שליט"א.

התשובות הן כדלהלן.

לגבי נר נשמה, אם הדליקו נר נשמה, לא שהשתמשו בנר נשמה לשמור בצד, לצורך הדלקה, אלא התכוונו לנר נשמה בשביל יארציט, או לעילוי נשמת, וכדומה, אי אפשר

בדברים שלא כתובים בפוסקים. נראה לי שכתבו בצורה גסה קצת. אבל אינני יכול להכחיש זאת, כי בשלב הראשון – לפני שהב"י הכיר את האר"י, הוא לא הכיר את גדלותו – היה נראה לו שהוא מגזים בחומרות שלו. ועיין מ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ג' וסימן קנ"ה אות ו' ד"ה ומעשה, לגבי ביטול ההילולא דרשב"י.

בכל אופן, זהו בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו.

רציתי להאריך בזה, מעניין לעניין באותו עניין, וכן לגבי הדברים שדיברתי מקודם, אמרתי אותם ממש בקצרה, גם לגבי העניין של ביכורים, וגם לגבי העניין של יגדל ויום הששי, וכן לגבי העניין דלעיל. בכל אופן, פחות או יותר דיברנו חלק מהעניינים העיקריים. ועוד חזון למועד, אם ירצה השי"ת..

תשובות לשואל בעניין אופן הדלקת נר הבדלה

במוצ"ש הבאה, בה חל יום טוב של שבועות.

נסיים בעניין הקשור לחג השבועות שיבוא לקראתינו לטובה.

רבים שואלים, לגבי העניין של הנר להבדלה. נדבר על כך ממש בקצרה. כיון שגם ידידנו הרב דוד צדוק הי"ו מהעיר רכסים ת"ו שאל אותי בכתב על כך, אענה לפי סדר השאלות שלו.

הוא כתב כך, למרן הגאון הגדול רבינו יצחק רצאבי שליט"א פוסק עדת תימן.

שאלה בעניין הנר להבדלה בין שבת ליו"ט.

הנה יש לדון כמה אפשרויות כיצד לברך על ברכת מאורי האש ביום טוב שחל במוצאי שבת.

הרי חג שבועות חל במוצאי שבת הבאה, ואז יהיה הסדר יקנה"ז, י"ן קידוש נר ה'בדלה ז'מן. השאלה היא, הרי ביום טוב צריך להדליק מאש מצויה, ומצד שני 'אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר'. אמנם זאת לא חובה, אבל מצד שני זאת הדלקה לא לצורך. או שעלול להיות, שכאשר מקרבים את הנרות האחד אל השני, הדבר גורם שהם מתחממים, השעווה מטפטפת, וממילא הכיבוי הוא יותר מהר. זהו שורש השאלות.

להשתמש בנר הזה לצורך ההבדלה, כי הדלקתו אינה להאיר, אלא לעילוי נשמת הנפטר. לצורך הבדלה, צריך שההדלקה תהיה בשביל אור. הכי הרבה, אפשר לכבות את הנר הזה, ולהדליקו מחדש. אבל ביום טוב, זה לא עצה. הדבר אסור. זאת עצה לגבי מוצאי שבת רגילה.

מה שאפשר הוא, לקחת את הנר נשמה, ולצרף אליו גפרור, או נר.

אבל מצד שני, מה עם כך שהנר מתחמם וכו'. אז למעשה, מעיקר הדין אין חשש בכך שהחום גובר והם נמסים, כי לא מתכוונים לכך בכלל. אפשר גם לקרב שתי נרות.

מעיקר הדין, אפשר להשתמש בנר אחד. הרי אבוקה להבדלה, זה 'מצוה מן המובחר'.

האמת היא, סתם צריך לומר זאת, כי אבותינו משום מה – אינני יודע למה – לא נהגו לעשות אבוקה בהבדלה. השתמשו רק בנר אחד, אפילו לכתחילה. שאלתי כבר את השאלה הזאת בשלחן ערוך המקוצר והל' בדיקת חמץ סי' פ"א הערה ג', ועדיין לא מצאתי על כך תשובה. הרי הדבר מוסכם. אינני יודע, מדוע לא החמירו. וכמדומני שלא דוקא אצלינו זה היה כך, אלא גם בקהילות נוספות. אולי ישנה שיטה כזאת. זה סתם ב'סוגריים'.

למעשה אנחנו פוסקים, וגם מהרי"ץ כותב זאת, שאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. אבל אולי בנ"ד, מכיון שנכנסים עי"ז לשאלות, כיון שישנה כאן שאלה בדיני יום טוב, אזי ישנם כאלה הטוענים, תדליק נר אחד, זה מספיק מצד הדין. יותר טוב מאשר תיכנס לשאלות של כיבוי ביום טוב. למה ניכנס ח"ו לחששות. וישנם כאלה שלא חוששים לכך, ואומרים כי לכתחילה זה מותר.

חושבני כי הכי טוב, לקחת שני גפרורים, ולתת להם להתכבות לבד. אבל גם מי שמחבר שתי נרות, ואם אפשר – לקרב רק את השלהבות, שלהבת לשלהבת, לא את הנרות עצמם, שלא יהיה כ"כ חוס ושללא יתגבר. אבל מעיקר הדין, אפילו שמקרבים אותם, אין איסור. ואם אפשר,

נר ועל ידו גפרור, עוד יותר טוב. ככה שאין בזה חשש, יוצאים מכל השאלות.

אפשר לראות גם בפקי תשובות ותקי"ד, דף תשמ"ט, הוא מביא את כל השיטות, ומה שדנו חכמי דורינו בנושא הזה. אבל, מה שנראה למעשה, זהו כפי שאמרנו, בסייעתא דשמיא.

שאלה מהקהל: יש את 'נרות' האלו עם פת, ישנה עצה להניח בפנים עוד פתילה מלפני שבת, ואז יהיה לו אבוקה להבדלה.

תשובת מרן שליט"א: מצויין. זה דולק זמן קצר. עוד יותר טוב.

שאלה מהקהל: אלה המחמירים להדליק נר של יום טוב בלי ברכה, לכאורה במוצאי שבת תהיה בעינינו, כי יש לנו חשמל, א"כ זה נר של בטלה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. זאת שאלה. הדבר אינו פשוט. אבל, אי אפשר לאסור. בסך הכל, אפשר להגיד שרצוי להימנע. ברם אנחנו אומרים, שלא צריך להדליק נר יו"ט.

תגובת השואל: אבל יש כאלה שמחמירים, מדליקים בלי ברכה.

תשובת מרן שליט"א: ראשית, לא ברור שזאת חומרא. אבל גם אם נגיד שזאת חומרא. אני אומר שזאת אינה חומרא, כי בסופו של דבר שמא יבואו לברך, עלולים בסוף לברך. אבל נגיד שיש בכך משום חומרא, ועושים זאת לכבוד יו"ט, אז בעצם זה לא מוסיף אור, אבל אי אפשר להגיד שזה לא יותר כבוד. בפרט אם יניחו זאת על השלחן, ניכר שזה כבוד היום. תהיה מורגשת יותר קדושת היום. ע"כ אי אפשר להגיד שזה נר של בטלה, שזה סתם. יש להם על מה לסמוך. הדבר אינו אסור. אפילו לגבי נר של יארצייט, יש מתירים להדליק. נר לכבוד יאר צייט, או לעילוי נשמת צדיקים. ישנם פוסקים המתירים זאת. אבל לכתחילה, אין להיכנס לשאלה הזאת.

המקום ברוך הוא ידריכנו בדרכו הישרה והנכוחה, ותוסיפו שנים רבות שמחים במועדים טובים, אכ"ר.